

H.M.E.
könyvtár.

KÜLÖNLEGES HATÁROZVÁNYOK

A

MAGYAR KIR. LOVAS CSENDŐRÖK

SZÁMÁRA.

HIVATALOS KIADÁS.

BUDAPEST

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG

1897.

II 109.

H.M.E.
könyvtár.

KÜLÖNLEGES HATÁROZVÁNYOK

A

MAGYAR KIR. LOVAS CSENDŐRÖK

SZÁMÁRA.

HIVATALOS KIADÁS.

BUDAPEST

Bevezetés.

A lovas csendőr kiképzésére gyalog és lóháton, -- lovardában való oktatásra — és a pótlovak idomítására vonatkozólag a m. kir. honvédlovassági gyakorlati szabályzat I-ső része, a lovak gondozása, ápolása, elhelyezése és vasalására, nemkülönben az állatgyógyászati szabályokra vonatkozólag pedig, a m. kir. honvédség lóügyeire vonatkozó szabályok I-ső része; végre a lovasított csendőr öltözetére, felszerelésére, lovának nyergelésére, kantározására és málházására nézve, a honvédség részére megállapított »öltözeti és felszerelési« szabályzat mérvadó.

Miután azonban a fennemlített szabályok nagyobb része a csendőrség sajátlagos szervezeténél fogva gyakorlatilag nem alkalmazható, ez irányban a csendőrség viszonyainak megfelelőleg módosított szabályok fognak annak idején kiadatni.

Addig is miheztartás végett a következő határozmányok állapittattak meg.

I.

Öltözék és szerelék.

1. Tekintve a csendőrségnél az egyes felszerelési tárgyaknak eltérő voltát, a lovasított csendőr rendszeresített szerelvényét, gyalog és lóháton a nyári hónapokon a következőképen hordja:

2. A kardkötő a zubbony (dolmány) alatt akként kötendő a derékre, hogy annak első hordszija a bal felső

czomb irányában lógjon és a kard szúrlapja a zubbony (dolmány) alsó részétől 1 cmtr. feljebb essék; a hátulsó hordszija pedig akként csatolandó, hogy a kard általa egyenletes helyzetben tartassék.

3. A zubbony (dolmány) fölé csatolandó derékszija először a szurony-hüvelytáska a derékszija nagy csatja mögé, ezután pedig a tölténytáska huzatik fel.

4. A szurony-hüvely alsó vége mindenkor a kard hátulsó hordsziján alkalmazott szijkarikába teendő.

5. Télen, valamint esős időben a lovasított csendőr összes szerelvényét a köpeny felett akkép hordja, hogy az előbb elrendelt módon igazított és közvetlenül a köpenyre csatolt kardkötőt a derékszija takarja.

6. Szolgálaton kívül a kardkötő a 2. pont alatt mondottak szerint csatolandó a derékra.

7. A forgó pisztolyok, a két hordcsatlékkal a kardkötő derékszijára akasztva, úgy gyalog-, mint lóháton a jobb csípő alatt hordatik.

8. A forgópisztoly-hordzsinór egy nagyobb és egy kisebb hurokkal van ellátva; a nagyobbik hurok a nyakba akasztásra szolgál, a kisebbik pedig a forgópisztoly karikájába s a hol olyan létezik, a hordzsinór kamójába erősítendő meg.

9. A forgópisztoly-hordzsinór mindig a legfelső ruhadarabon viselendő.

10. A forgópisztolyhoz tartozó kézi lőszer (6 drb. töltény) szolgálaton kívül a forgópisztoly tokján alkalmazott tölténytartóban rejtendő el.

11. A tábori palaczk csak huzamosabb szolgálatba viendő el, vagy ha annak elvitele különösen elrendeltetik.

12. Télen a csendőr felszereléséhez tartozó bundabőr-keztű a jelsipzsinórhoz hason színű zsinóron a karabély hordszija alatt viselendő.

13. Ha a lovasított csendőr gyalog szolgálatba vezé-

nyeltetik ki, öltözete és felszerelése csak annyiban különbözik, hogy sarkantyút nem visel, kardját a felső hordpánt külső karikájánál fogva, a kardkötőn lévő kamóba akasztva, tárkarabélyát és köpenyegét pedig a gyalog csendőr hordmódja szerint viseli.

Ily szolgálat alkalmával a forgópisztoly otthon hagyandó.

II.

Nyergelés, málházás, lótap és kantározás.

14. A járőrtáskában ugy gyalog, mint lóháton mindenkor elviendő:

a) a szolgálati könyvecske, nyomozó könyv, levéltárcza és egyéb irományok;

b) a guzsláncz és bilincs-készülék erős sötétzöld vászon zacskóba téve;

c) $2\frac{1}{2}$ mtr. hosszú és 2 mm. vastagságú zsinór, 12 cmtr. hosszában összegöngyölve, a végett, hogy azt nagyobb számú letartóztatások alkalmával megkötésre használhassa;

d) egy darab viaszgyertya;

e) kénköves gyufa;

f) egy varróár és a varráshoz alkalmas 1 mtr. hosszúságú vékony, de erős spárta.

15. A jobb málhá-táskában:

a) fésű;

b) kézitükör;

c) egy darab szappan vászonrongyba, ez pedig a törülközőbe göngyölítve;

d) a löfegyverhez tartozó szerelékek, illetve tisztító eszközök.

16. A bal málhá-táskában:

a) lókefe } törülő rongyba

b) vakaró } tekerve;

c) vászonkötény;

d) abrakos tarisznya, és

e) a nyüg.

17. A patkós táskában: nyáron egy mellső és egy hátsó patára pontosan igazított tartalékpatkó, 24 darab bezsirozott patkószeg, patatisztítófa, télen pedig ezenkívül 8 tompa és 8 éles csavartámszeg a csavarkulccsal együtt vászonzacskóba téve és lehetőleg laposan fektetve.

A patkók vászonrongyba tekerendők, a patkószegek pedig kis szalmatekerecsbe szurandók.

18. Rendes körülmények között a járőr csak egy napi lótápot visz magával.

19. Ha előre nem látott okoknál fogva a járőrnek a magával vitt lótápjá elfogyott, úgy a szükséges lótáp a községtől, vagy annak közbenjárásával magánosoktól szabályszerűen kiállított nyugta alapján veendő fel; mely nyugta azután az illető által a szárnyparancsnokságnak kiegyenlítés és elszámolás végett beküldendő; az őrs pedig egyidejűleg felterjeszti az erre vonatkozó indokolt jelentését.

20. A zabos-zsákot, mielőtt a zab beleöntetnék, ki kell fordítani, fenekét ránczokba szedni és egy tenyérynire a végétől erősen átkötni, azután visszafordítani.

Erre a zsákba a kellő mennyiségű zab töltetvén, a zsák nyílt vége (szája) hasonlóan beköttetik, s a ránczok pedig mindkét végén kiegyenlítettnek.

A zab mennyiségét először két egyenlő részre kell osztani, s a zsákot közepén összekötni, azután ismét két-két részre úgy, hogy a zab nagyobb mennyisége a zsák végeihez, a kisebb pedig a kápához jusson.

Az ekként négy részre osztott zabos-zsák a közepével a hátsó kápara fektetve, a három hátsó málhaszj által erősen a nyereghez csatoltatik.

A zabos-zsáknak oly hosszúra kell kötve lennie, hogy a lovas felső czombja alá jusson.

21. A széna megfonva s összehajtogatva két egyenlő tekercsbe rakandó és a takarmány kötéllel keresztbe kötve akként tétetik elől a nyeregre, hogy a tekercsek a málhatáskákon egyenlően feküdjenek.

A széna leesésének meggátlása végett, ez amálhatáska kötdarabjának csokrához erősítendő, s az első málhaszijkak végei a szénatekercsen áthuzandók és annak felső lapján összezsátolandók.

22. Az itató veder, fenekével kifelé a jobboldali szénatekercshez illesztve, sodrott zsinegével ahhoz erősítendő. Ha pedig széna nem vitetik, akkor az itató veder a málhaszijk alatt a jobboldali málhatáskához erősítendő.

23. A szolgálatba mindig elviendő bőrkötőfékszár vége a málhatáska két összekötő nyakszijára a baloldalon hurokba kötve akként erősítendő meg, hogy a sügygödörig érjen.

24. A lovasság mozgékonyága és kitartása lényegesen a jó nyergeléstől függ, mert roszul igazított nyereg nyeregnyomást idéz elő s a ló szabad mozgását és lélegzését is akadályozza.

25. A nyergelésnél legelőször is a ló hátát szörmენტében tisztán le kell törölui, s aztán a négyrét összehajtott pokróczot a ló marjától hátrafelé akként a ló hátára húzni, hogy a pokrócz első vége a ló marjára, közepe pedig a ló hátgerinczére jusson. Ezután a nyereglapok (nyeregtalp) első végén a ló lapoczkái mögé fektetendők, a pokrócz elől és hátul az ágasok közé emelendő, hogy a lónak hátgerinczét a levegő érinthesse és a nyereg megcsatlása után a pokrócz ne feszüljön; mert máskülönben a ló mozgásánál szerfölötti surlódás idéztetnék elő, mi által a ló hátán gyuladások vagyis nyeregnyomások keletkeznének. A lópokrócz eme felhuzása az ágasok közé főleg a melegebb évszakban, a legnagyobb fontossággal bir.

26. Az alsó hevedernek oly hosszúnak kell lennie, hogy csatjai a nyeregtalp alól kiálló pokróczra jussanak, a ló testét azonban sohase érintsék.

Az alsó hevedernek szerfölötti meghúzása igen ártalmas és gyakran heveder, sőt nyeregnyomást is idéz elő.

27. A felső hevedert soha sem szabad az alsó hevedernél jobban vagy éppen akként meghúzni, hogy az utóbbi ránczokat kapjon; mert ez mindenesetre nyereg- vagy hevedernyomást okozna.

28. A lópokróczot minden használat után jól meg kell száritani, kiporozni és minden nyergelés előtt két egyén által kirázni és újonnan szabályszerűleg összehajtani.

29. Helyes kantározás nélkül lehetetlen a lovat akaratunkhoz képest és testünk egyensúlyban tarthatása mellett ovagolni; minélfogva a kantározásra mindig kellő figyelem és gond fordítandó.

A csendőrségi lovaknál általában véve mindig a könnyebb kantározásra (zablázásra) kell törekedni.

30. A feszítő zabla összes részei a ló szájának szélessége és az állkapocs magassága szerint igazodnak.

A száj szélessége határozza meg a zabla bőségét, illetőleg a zablarúd (szájvas) szélességét.

31. Az álladzó-láncz hosszúsága kamók nélkül egyenlő feszítő-zablarúdnak (szájvasnak) másfél hosszával.

32. A feszítő-zabla rúdjának (szájvasnak) úgy kell a ló szájában feküdni, hogy az állgödörrel egy vonalban legyen és a ló agyarát ne érje.

33. A csikó-zabla a csikófék pofaszíjakra oly magasan csatoltatik, hogy az a ló szája szélét érje, de felfelé ne húzza.

34. Az álladzóláncznak az állgödörben kell laposan feküdnie; s azt akként kell beakasztani, hogy ha a kantárszárok nincsenek meghúzva, alája két ujjat könnyen be lehessen dugni.

III.

A lovak gondozása és ápolása.

35. A lovak gondozása magában foglalja: a jó elhelyezést, tisztántartást, táplálást, a megfelelő mozgást és ezen nemes állatfentartására megkívántató minden elővigyázati rendszabályok szoros betartását.

36. A jó lovas lovát szereti — s mindenkor kiválóan gondoskodik róla.

A ki lovát rosszul ápolja vagy rossz bánás által abban kárt tesz, felelősségre, esetleg a körülményekhez képest hadtörvényszéki vizsgálat alá vonatik.

37. De más részről gondolja és fontolja meg jól minden csendőr, hogy lovának ép állapota, jóindulata és gyors engedelmességétől függ gyakorta élete, egészsége vagy testi épsége.

Rosz bánásmód által a legjámborabb ló is makacscsá válik.

38. A fark rendszerint minden 4 hónapban a csánk magasságában lenyirandó; mi tekintetben mindannyiszor a szemlélő szakasz-parancsnok bevérandó, kinek jelenlétében ezen farkmegrövidítés eszközlendő.

39. A napi lótáp 4,200 gr. zab, 3,400 gr. széna és 1,700 gr. alomszalmából áll.

40. A jó zab száraz, tiszta dohosszag nélküli legyen; poros és idegen maggal vegyített zab a szállítónak visszatudasítandó.

41. A szénának minőségre nézve egészséges, száraz, iszapnélküli, jószagú, por- és dohnélkülinek kell lennie.

42. A lótáp előlegesen — nagyobb örsökön 10 napra, kisebb örsökben 15 napra — és pedig minden hó 1-én és 16-án, illetőleg 1-én, 11-én és 21-én 2 csendőr és az

örsparancsnok, utóbbinak távollétében pedig helyettese által veendő át a szállítótól.

43. A napi zab- és széna-adag háromszori etetésre osztandó el; az etetés rendszerint reggel, délben és este történjék.

44. A zab adag minden ló elé külön töltendő a jászolba, a zabevés alatt pedig minden csendőrnek saját lova mellett, vagy a reá bízott két ló között kell állania, nehogy a ló a zabot kiszórja.

45. A zab elfogyasztása után a széna-adag a lovak elé teendő, a széna elfogyasztása után pedig a lovak megitatandók.

Az itató-edény tiszta és szagtalan legyen.

46. Az itatásra legjobb a frissen meritett kútviz, azonban nagyon hidegnek ennek sem szabad lennie.

47. Izzadt lovakat a teljes lehülés és ledörzsölés előtt etetni vagy itatni nem szabad, — ha azonban egyes lovak még teljes lehülésök után sem akarnak enni, ez esetben próbaképen kevés vízzel megkinálandók.

48. A kifogástalan elhelyezésért első sorban a szakaszsparancsnokot terheli a felelősség.

49. Az istálló szellős, világos és kellő térfogatú legyen s abban minden egyes ló állásának válaszrudakkal és állásoszlopokkal kell ellátva lennie.

50. Az istálló megfelelő szellőztetése céljából nyáron, át az egyik oldalon levő ablakok folyton, télen pedig a szükséghez képest nyitva tartandók; azonban mindig figyelembe veendő a különbség az istálló káros befolyású fagyos légmérséklete és a megfelelő szellőztetés között.

51. A lovat, hogy bármikor kényelmesen lefeküdhessék, elegendő hosszúra kell megkötni. E végre a vaskarikán keresztül huzandó kötőfékszár végére 8 centiméter átmérőjű fagolyó kö tendő, mely azonban se élesszögű, se igen nehéz

ne legyen; mert különben annak a ló első lábaihoz való ütődése által könnyen sérülés okoztatnék.

A rövidre kötés büntetésre méltó, mert ez által a leg-erősebb ló is hamar tönkre tétetik.

52. Tekintettel a csendőrségi ló terhes szolgálatára, mely szükségessé teszi, hogy a ló nappal is lefeküdhessék és nyugodhassék, az istállóban az állandó alom alkalmazandó — melynél szigorúan arra kell figyelni, hogy az alom fel ne rázassék, szárazon tartassék és a ganaj az állásból minden ganajozás után azonnal eltávolíttassék.

Azon esetben, hogy ha az istálló minősége kivételesen az állandó alom alkalmazására épenséggel nem volna alkalmas, úgy ennek bővebb indokolása mellett az attól való eltérhetésre vonatkozó engedély a csendőr-kerületi parancsnokságtól kikérendő.

53. Beteg lovak részére kijelölt istállókban állandó alom soha sem alkalmazandó.

54. Ha valamely állandó alommal ellátott istállóban ragályos (járványos) betegség ütne ki, akkor az alom eltávolítandó.

55. Az állandó alom alkalmazásánál következő tartandó még szem előtt:

a) Azon lóállások, melyek agyagburkolattal vannak ellátva, az alom lerakása előtt 3—4 centiméterre gipszporral vagy hamuval feltöltendők; — a gipszporért esedékes összeg az átalányból lesz kiutalványozandó.

b) Az örs rendszeresített alomszalma-illetékéből minden negyedév kezdetén, u. m. január, április, július és október 1-én az első havi illeték $\frac{2}{3}$ része, tehát minden ló és állás után 34 kgr. réteg alakulag, hosszában és szélességben, vagy csak szélességben, még pedig egymás ellen rakott kalászsokkal, egyszerre a lovak alá almozandó, a fennmaradó $\frac{1}{3}$, azaz lovanként 566 grm. pedig naponta utána

szórandó. A 2-ik és 3-ik hónapban ellenben az illetékes alomszalma 1,700 grm. naponta utánszórandó.

c) Három hó elteltével az alapalom megújítandó, tehát a régi alom az istállóból kihányandó, minden egyes használatban volt állás gondosan kitisztítandó, az istálló kellőleg kiszellőzendő és a száraz szalma a régi alomból újra felhasználandó és, ha szükséges, a gipsz vagy hamuréteg, esetleg az agyagburkolat felső része is megújítandó.

Magától értetődik, hogy ezen eljárás alatt a lovaknak az istállóban lenni nem szabad.

56. A lótrágya értékesítéséből befolyó összeg kizárólag az állandó alom kifogástalan karbantartására és az istállóvilágításnál előfordult kiadási többlet fedezésére fordítandó.

A trágyáért befolyó, valamint az istálló-szükségletre kiadott összegek, egyáltalában minden bevétel és kiadás tekintet nélkül, az átalány pénztári naplóban szabályszerűen okmányilag kezelendők, ha azonban a trágya pénzért értékesíthető nem volna, úgy az cserébe szalmaért különös okmányolás nélkül is oda adható.

57. Az istálló állás-oszlopok alsó $\frac{3}{8}$ részei, valamint a válaszrudaknak az oszloptól számított $\frac{1}{4}$ részei fonott szalma-köteléssel csinosan befonandók; hol az erre szükséges szalma beszerzése a csendőröknek túlkiadást okozna, az ezért esedékes összeget a szakaszparancsnokságok felterjesztésére a szárnyparancsnokságok az átalányból kiutalványozhatják.

Minden állás-oszlopon a kantárszög fölött 20 cm-terre egy, a következő minta szerinti 7 cm. magas és 11 cm. széles, zöld papírral szegélyezett táblácska alkalmazandó, melyre a lovasnak és lónak neve, s ez utóbbinak anyakönyvi- és avatási száma irandók.

M. k. II. sz. csendőr-kerületi parancsnokság.

1 szárny.

2-ik számú horgosi lov. rős.

„Bálvány“

herélt

anyakönyvi	} száma	438
avatási		922

lovagolja:

Fekete József

csendőr.

58. A lovak rendes tisztogatása naponta kétszer — reggel és délután — eszközöltetik a napirendben meghatározott órában.

59. A lovat a tisztogatásnál először addig kell szalmával csutakolni, míg a bőre át nem melegedett és a szőre nem fénylik, azután pedig addig kefélni, míg egészen tiszta.

A kefélés után a sörény és farkszőr megnedvesítettik, a ló szemei, orrlyukai, a fark alatt levő részek és a paták friss vízzel megmosatnak és utóbbiak sótalán zsirral bekenetnek.

60. Ha a ló nagyon megizzadva érkezik haza, akkor meleg és csendes időben: megeresztett hevederrel és kivetett álladzó-lánczczal a szabadban addig vezetgetendő, míg teljesen ki nem hült; ellenben rossz időben azonnal az istállóba vezetendő, lenyergelendő, szalmával teljesen szárazra dörzsölendő s azután tisztára kefélendő.

61. Az őrs lovai között előforduló minden betegségi eset a szakaszparancsnokságnak azonnal bejelentendő.

62. A beteg lovak gyógykezelése első sorban honvéd-, ennek nem létében közös hadseregbeli állatorvos vagy

gyógykovács s végre állami, megyei vagy városi állatorvos által eszközendő.

63. A beteg lovak rendszerint a szárny vagy szakasz állomásra bevonandók, kisebb betegségeknél azonban, ha az őrs állomáshelyén állatorvos létezik, otthelyt gyógykezelendők.

64. Csekélyebb betegségeknél, állatorvos hiányában, az őrsparancsnok a lóügyekre vonatkozó szabályok 68. §-ában foglalt utmutatás, a nyereg- és hevedernyomásnál pedig a következők szerint járjon el :

1. Nyeregnyomás a hátgerinczen és a háton, a bőrnek és az alatta fekvő részeknek a nyereg általi horzsolása folytán kisebb vagy nagyobb daganat alakjában, a hevedernyomás pedig a heveder fekvésének megfelelőleg az alatt, vagy annak széleinél keletkezik.

2. Ha a nyeregnyomás igen csekély, akkor az puha tapintatú duzzadásból áll, melyen sem fokozott hevültség, sem különös érzékenység nem észlelhető.

Erősebb feltörésnél a nyomás helye sokkal melegebb, az ujjakkal való érintésnél fájdalmas, a daganat kemény vagy a bőr fel van horzsolva és sebesre dörzsölve.

3. A nyeregnyomást nagyobbára a rossz nyergelés és málházás, továbbá a lovas nyugtalan és hanyag ülése idézi elő.

4. A hevedernyomást főleg a hevedernek száraz, kemény és kérges volta idézi elő, nemkülönben ha a felső heveder erősebben húzatik meg, mint az alsó.

5. A legcsekélyebb nyereg- vagy hevedernyomásnál is, 36 órán át szakadatlanul — tehát éjjel és nappal — négyrét, vagy többször összehajtott, hideg vízzel nedvesített vászon darabbal való borogatások, vagy eczetes hideg vízzel meglocsolt friss gyepszeletek alkalmazandók.

6. A vászondarab, valamint a friss gyepszelet, melynek

mindig hidegnek és nedvesnek kell lennie, a felső hevederrel erősítettik a nyereg- illetőleg hevedernyomásra.

7. Ha a daganat, a legszorgalmasabb borogatások daczára sem mulik el 36 óra lefolyása alatt, akkor haladéktalanul állatorvos hivandó s a ló állatorvosilag gyógykezelendő.

8. Mardaganatnál a ló azonnal állatorvosi gyógykezelés alá veendő, s addig is, míg az állatorvos megjelenik, szorosan az 5-ik pont szerint járandó el.

65. Ragályos betegségben (takonykór, bőrféreg, tüdő-takonykór stb.) gyanús lovak haladéktalanul elkülönítendőek, szigorú állatorvosi felügyelet alá helyezendőek és más lovakkal nem érintkező külön lóápolóval látandók el. Egyébként a honvédség lóügyeire vonatkozó szabályok 69., 70. és 71. §§. határozványai szigorúan szem előtt tartandók.

66. Ha az örsön egy ló elhullott, az eset azonnal a szakaszparancsnokságnak táviratilag jelentendő. A hulla egyelőre az istállóból kiviendő s egy fedett helyre helyezendő, hol mindaddig marad, míg az e végre kiküldött bizottság a hulla megvizsgálására és esetleg bonczolására meg nem érkezett s a további intézkedéseket meg nem tette.

67. A beteg lovakról, minden lovasított örs az alábbi minta szerint gyengélkedő könyvet tartozik vezetni.

Gyengélkedők könyve

a fenti őrs lovairól.

A l ó n a k			l'etegség	Növedékbe jött mint beteg	Beteg maradt			Gyógykezelő állat- orvos vagy gyógy- kovács észrevétele és aláírása
anya- könyvi	avatási	l o v a s a			az őrsön	a szakasznál	a szárnynál	
száma							meggyógyult	elhullott
422	741	csendőr	Horváth Sándor	jobb hátulsó lábán rugás következté- ben gyenge sérülés	1886 január 5.	1	1886. I/21.	Folyton nedves és hideg borogatás folytán állatorvos segélye nélkül lett egészséges N. N. őrsparancsnok.
452	724	próba-csendőr	Kovács Pál	tüdőgyulladás	1886 január 20.	1	1886. II/4.	(Tett intézkedések felsorolandók) N. N. megyei állatorvos

68. A helyes vasalás kiváló fontosságát és azon körülményt véve tekintetbe, hogy csakis jó vasalás által jut a ló azon helyzetbe, hogy mindazon szolgálatot teljesítheti, melyre különben testalkatánál fogva képesített, — rendelkezik, hogy mindenütt, hol katonai vagy honvéd gyógy-, illetve patkoló-kovács rendelkezésre áll, első sorban ez veendő igénybe, a hol azonban ez lehetetlen volna, mindenekelőtt a legügyesebb polgári patkoló-kovács kiszemelésére és vele az őrsön levő összes lovak vasalásának kiállítására a szakasz-parancsnok közbenjárása mellett szerződészerű megállapodás létesítendő, melybe tekintetbe véve az őrsön

levő lovak patáit, a talaj minőségét, a patkolási eljárásra vonatkozó rövid utmutatás befoglalandó.

69. A lovak vasalásánál mindig két egyénnek kell jelen lennie és pedig : a lóápolónak és a ló lovasának; ha utóbbi akadályozva volna, úgy helyette egy más csendőr rendelendő ki.

A vasalás alkalmával a lónak felkantározva és csikózablával kell ellátva lennie.

70. A paták ápolása tekintetében az erre vonatkozó szabályok szigorúan betartandók és ugy menetközben, mint pihenés alkalmával is, az illető lovas lovának patáját, valamint a vasalást alaposan megvizsgálni és ez alkalommal télen a srófos-vas meghuzását, illetve az éles sarkok kivetésének szükségét szigorúan megfigyelni tartozik.

71. Rendes viszonyok közt a lovat minden hat hétben kell újonnan vasalni; azonban a vasalás minden megújítása alkalmával nem szükséges új patkót felverni, de a paták épségben tartására nézve elkerülhetlen szükséges, hogy akkor, ha azok nagyon megnőnek, ismét lefaragtassanak.

Hogy új patkók szükségesek-e, vagy a régiak verhetők-e föl, ez a talaj minőségétől és a ló járásától függ.

Tapasztalat szerint a vasalás minden megújításánál 2 új és 2 régi patkó szükséges; az itteni talajviszonyok általában lehetővé teszik minden patkó kétszeri felferését, és pedig az új vasak a mellső patákra verendők; míg a mellső patkók rendszerint hátsó patkók gyanánt használhatók fel. Ha a patkók már nagyon elkopottak, akkor két ócska patkóból egy új készítettendő.

Ezen eljárást minden csendőr gazdasági szempontból, saját érdekében is szigorúan szem előtt tartsa.

72. Minden lónak vasalása (patkolása) egy az örsön a mellékelt minta szerint vezetendő jegyzékben, pontosan bevezetendő, illetőleg nyilvántartandó.

Lóvasalási jegyzék

a fenti őrsön előfordult lóvasalás vagy patkó-újításról.

A lovas		A l ó				V a s a l t a t o t t										A vasalásért kifizetett összeg		Megjegyzés	
rendfokozata	N e v e	anyakönyvi	avatási	a va-salás		első jobb	első bal	hátsó jobb	hátsó bal	l á b a				Ki által és hol?					
				száma	hónapja	napja	új	régi	új	régi	új	régi	új						régi
							p a t k ó v a l												
csendőr	Szabó István	593	374	1886	január	15	1	—	1	—	—	1	—	1	N. N. polgári kovács mestertől Dorozsmán	—	60		
őrsvezető	Vitár János	463	258	1886	február	1	—	1	—	1	—	1	—	1	N. N. cs. k. győgykovács által Szabadkán	—	40		

73. Miután a lóvasalási költségek az illető lovasított csendőr tömege rovására megtérítettnek, úgy az őrsök a havonként előfordult vasalásokról a szárnyparancsnokságokhoz ezen jegyzék alapján egy kimutatást terjesztenek be, melyben a lónak anyakönyvi és avatósi száma, lovasának neve és a végbevitt vasalás módja és ideje feltüntetendő (Minta a lóvasalási jegyzék). Ezen kimutatás alapján az esedékes összeg nyugta mellett leendő kifizetés végett a szárnyparancsnokság által közvetlen a vállalkozónak megküldetik.

A szabályszerű nyári és téli tartalékpatkók beszerzése természetesen az egyéni tömeg terhére történik; azok s nemkülönben a tartalékpatkószegek is netalán felhasználás után azonnal pótlandók.

74. Oly lovaknak vasalása, melyeknek tényleg lovasuk nincsen, mindenkor a kincstár terhére számítandó fel és pedig az illető kovácsmesternek szabályszerűen bélyegzett külön nyugtája alapján az illető havi számadásban »Különféle költségek« című rovat alatt.

IV.

Lószerelevény és annak gondozása.

75. A nyerges kamrában a nyeregbak fölött a fogas úgy helyezendő el, hogy minden nyereg fölött a hozzá tartozó kantár függjön, a fogas hátsó részére pedig a kantártól balra az alábbi minta szerinti 6 cm. magas és 9 cm. széles, zöld szegélyű táblácska, melyre a lovas neve s a lónak anyakönyvi, avatási és szerelevény-száma irandó, erősítendő meg.

M. k. III. sz. csendőr-kerületi parancsnokság.

1 szárny

17. számú monori lov. őrs.

Fehér Gábor

csendőr.

a lónak	anyakönyvi	444
	avatási	száma 953
	szerelvény	73

76. Minden lónak szerelevénye 3, hasonszámú, $1\frac{1}{2}$ cm. széles és 3 cm. hosszú pléh táblácskával látandó el, melyekből egy a balpofaszij közepén a fejszij alá, a második a nyereglapon balról 6 cm-re a kengyelszijnyilástól és a 3-ik pedig a pokrócznak egyik sarkába erősítendő meg.

77. A pokrócz összehajtásánál azonban a pléhtáblácska mindig a belső részre essék.

78. A lábnyűg végének azon része (hurok), mely a lócsüdre csatoltatik, ócska (szürke) posztóval bevonandó, hogy ez által a csüd megsérülése elkerültessek.

79. A lószerelevény összes vas-alkatrészeit, melyek ónozva vannak, meg kell mosni és szárazra törülni, a nem ónozott vasrészek ellenben csak szárazra törlendők s törött bécsi mészszel fényesre tisztítandók.

80. A nyeret minden nap meg kell vizsgálni, a portól, netaláni sártól jól megtisztítani s minden 14 napban a farészeket tiszta faolajjal bekenni, illetőleg az olajat a fába jól bedörzsölni és a vasrészeket szükségkép vékonyan belakkozni, mely célra a kereskedésekben beszerezhető vaslakk használandó.

81. A fekete szíjszerszám az alább leírt terpentín-mázzal, a barna bőrből készült szíjszerszám és a legénység ugyanazon színű szíjazata pedig nyereg-szappannal tisztítandó.

82. Azonkívül a fekete szíjszerszám, tekintettel a csendőrségi szolgálatra, a szükséghez képest, de minden 2 hónapban legalább is egyszer sóttalan zsirral jól bekenendő.

83. A terpentínmáz alkatrészei :

3 súlyrész terpentínolaj, 1 súlyrész sárga-viasz s $\frac{1}{8}$ súlyrész kinrusz. A sárga-viasz helyett nem szabad fehérét használni, mert ez stearinnal lévén vegyítve, ez által a máz porhanyóvá és szürke színűvé válik.

A terpentínmáz készítésénél az apróra vakart viaszt egy palaczkba kell tenni és a terpentínolajat reá önteni. Közöséges szobai hőmérséknél ezen keverék, ha jól be van dugaszolva és ha gyakran kevertetik, 48 óra alatt teljesen felolvad. Ezután az égetett kinrusz kevertetik közé, mi által a máz a közöséges festék keménységét nyeri és használhatóvá válik.

Ezen máz elkészíthető egy óra alatt is, ha a viaszt gyenge tűznél felolvasztjuk s a terpentínolajat, de gyulékenységá miatt csak lassan és csak adagonként, a meleg viaszra öntjük s a kinruszt ezután közé keverjük.

Ezen máz minden időben készíthető; használhatóságára a hőmérséklet nincs befolyással.

Ha a viaszoldatot sikárolt kövek közt dörögölve elegyítjük a kinruszszal össze, akkor a máz fényesebb és feketébb lesz. Ily alkalommal a kinrusz $\frac{1}{3}$ -a helyett spodiumot is lehet használni, mely a máz feketeségét és fényét növeli a nélkül, hogy ily csekély adag a szijak hám-lását vonná maga után.

A máz az ezen célra készült szelenczében tartatik. Szükséges, hogy a máz jól el legyen zárva, különben a terpentin elpárolog és a por is belepi; kiszáradt és megkeményedett máz terpentinolajjal feleresztve, ismét higgá és használhatóvá válik.

A szijat egy kemény kefével, melyet nem mártunk nagyon a mázba, be kell kenni, a mázt jól bedörzsölni s ezután kemény kefével egyszerűen fényesre kefélni.

A tisztításhoz semmi különös készülék nem szükséges. A tisztítandó szij felaggatva vagy kézben tisztittatik.

Egy 6 lovas csendőrrel rendszeresített örs fekete szijatának egyszeri befeketitására elégséges, ha veszünk:

48 gramm terpentin olajat,

16 » sárga viaszt,

2 » kinruszt,

0.2 » spodiumot.

84. A nyeregszappan készítéséhez egy 6 lovas csendőrből álló lovas örs számára szükséges 265 gramm közönséges fekete szappan, 175 centiliter édes tej és egy citrom leve.

A szappant késsel a tejbe vakarjuk, hogy így apró darabokban könnyebben olvadjon fel. Az egészet egy lábasban vagy serpenyőben tűznél összeolvasztjuk s ha már teljesen felolvadt, a citrom levét belefacsarjuk és az egészet jól átkavarjuk.

A szijszerszámot ezen szappannal következőkép kell tisztítani.

A bőr előbb szappanos vízzel jól lemosatik és árnyékos helyen kiszárittatik; ezután a folyós állapotban levő nyeregszappannal egyenlően bekenetik és 15 perczre árnyékba tétetik; ezután pedig posztó — vagy a mi még jobb — flanelldarabbal jól bedörzsöltetik.

85. A terpentín-máz, nyeregszappan és sótalan zsir közös használatra a közgazdálkodásból egy egész óra az órparancsnok felügyelete alatt készitendő, illetőleg szerzendő be. Ezen tisztító szerekből, melyek a nyerges kamrában helyezendők el, mindig megfelelő készletnek kell lennie.

V.

Oktatás.

86. Tekintettel azon körülményre, hogy egyrészt a ovasított csendőrök között még sok gyenge lovas van, másrészt azonban hosszantartó szolgálat következtében a lovak a szár és czomb iránt könnyen érzéketlenek lesznek, a lovardában való oktatásra kiváló gond fordítandó és az lehetőleg gyakran előveendő.

87. Az oktatásnál legelső sorban szilárd és mély ülésre, szabályszerű kitartásra, illetőleg vezetésre kell a legnagyobb figyelmet fordítani.

88. A nagy körbeni lovaglásra, mint az előbbjelzettek elsajátításához igen hasznos oktatásra, főszóly fektetendő; mert ugy a lovak hajlítását, mint a lovas kellő vezetését feltételezi.

89. Alapelvül szolgáljon továbbá, hogy minden lovaglási oktatásnál a kard és forgópisztoly használati módja alaposan és szabályszerűen gyakoroltassék.

90. Különös szóly fektetendő arra, hogy a lovas-csendőr

lovát minden alkalommal a meghatározott pontra s a kiszabott időben — szükségtelen zaklatás nélkül — lovagolni tudja; miért is szorgalmasan oktató, hogy a lovak a sorból minden jármódban határozottan és minden habozás nélkül kimenjenek.

Ennek oktatására a következő szolgáljon irányadóul:

Minden lovarda-lovaglás után a lovasoknak egyenként ki kell lovagolniuk az arcvonalból.

Ha valamelyik ló a sor közelébe érve a felé zárkózni akar, akkor az illető lovasnak többször a sor elé ki kell lovagolnia és ha a ló készségesen tova haladt, a sortól távolabb eső ponton leszállni.

Minden oktatás végén az oktató egy-egy lövést tegyen.

A pisztolyt (Vetterli-karabélyt) eleinte a lovaktól elfordítva és azokhoz nem igen közel kell elsütni.

A lovak lövés után az oktató felé lovagolandók, ki még néhány lépést hátrál és lassanként magát utoléretvén, megáll és a lovaknak hizeleg, esetleg zabot ad.

Ha a lovak már többé nem félnek, akkor mialatt azok állnak, előttük és mögöttük teendő a lövés.

Végre minden lovas maga is löjjön, a pisztolyt azonban nem szabad igen közel a ló fejéhez tartani.

Ha valamely ló ezen gyakorlat alatt nyugtalankodik, azt megbüntetni nem szabad, miután nyugtalanságának oka nem rosza karakter, hanem félelem.

91. Akadályokon való áthatolásnak oktatása csakis a tiszteknek van megengedve, kiknek kötelességévé tétetik mindannyiszor, a midőn a talaj minősége megengedi, a gyakorlati szabályzat I. rész 3. szakasza, 39—44. §. értelmében azt a legnagyobb óvatossággal oktatni.

92. Ha azon eset fordulna elő, hogy egy vagy másik ló gyökeres helyreidomítást igényelne, úgy az ilyen ló a szakasz, esetleg a szárny székhelyére berendelendő és itt

az illető parancsnokság közvetlen felügyelete alatt eszköz-
lendő az idomítás.

93. Gyenge lovasoknak a lovaglásban való alaposabb bevezetése céljából a szakasz- és szárnyparancsnokságok kötelessége leendő a szolgálati viszonyokhoz mérten az illető lovaszt berendelni és rendszeresebb oktatásban részesíteni.

94. Végül utasíttatnak az összes alosztályok, hogy addig is, míg a lovasított csendőrség részére szerkesztendő szabályok megjelennek, az őrsön levő szolgálati könyveknek a lovasságra vonatkozó szabályaiból, de kiválóan a lóügyekre vonatkozó szabályok alábbi §-aiból mindenütt a legalaposabb iskolázás tartassék és pedig:

- a szolgálati lovak gondozása és ápolása általában,
- a lovak tisztogatása,
- a lovak etetése,
- a lovak mozgása,
- hátas lovak vasalása,
- eljárás a vasalásnál,
- a vasba verő lovak vasalása,
- lovakkal való bánásmód a vasalásnál,
- a lovak nevezetesebb betegségei.

óvrendszabályok ezek meggátlására és gyógyítására,
óvintézkedések a lóbetegségeknek a lóápolókra való ragályozása ellen.

95. A lovaslegénység fegyvergyakorlatára vonatkozólag a magyar kir. honvédlovasság számára kiadott »Gyakorlati szabályzat« I. része mérvadó, minek folytán szoros ahoztartás végett ezennel rendeltetik, hogy minden egyes csendőr az említett szabályzat I. fejezetéből a 2. és 3. szakaszt helyesen és szabatosan értse, az altiszt azonban az ezen szakaszokban foglaltakra alárendeltjeit alaposan és tökéletesen begyakorolni és oktatni is képes legyen.

96. A lovas legénység tisztelgéseinek szorosan a »Gyakorlati szabályzat a honvéd-lovasság számára« I. rész, 15., 23., 58. és 70. §§-ai szerint kell történni; miért is a legénység ez irányban alaposan oktatóandó.

97. Fősúly fektetendő az iskolázásnál arra, hogy:

a) minden egyes lovas csendőr a szabatos, csinos tisztelgést akár lóháton, akár gyalog megadni képes legyen;

b) a fegyver kezelésében és használatában — akár gyalog, akár lóháton — teljes ügyességgel és biztossággal bírjon.

98. A lovas csendőröktől a gyalogsági gyakorlati szabályzat ismerete nem követelhető; miért is a gyalogosok számára előírt fegyverfogások velük nem gyakorolhatók.

99. A lovas csendőr e részben egyedül a szuronyvívás ismeretére és teljes gyakorlatára van kötelezve.

100. Ha kivonuló egyes lovas csendőrrel vagy sorral a szuronyvívás gyakorlata rendeltetik el, akkor az illető parancsnok azon figyelmeztetése és illetve vezényszavára »Szuronyvívás« — »Szuronyt fel« minden lovas a tárkarabélyt hátáról leemelvén, szuronyt tűz s ennek megtörténtével minden további vezényszó bevéjárása nélkül a tárkarabélyt gyalogsági módra a vállra veszi. A szuronyvívási gyakorlat befejeztével adandó vezényszóra »szuronyt le« a szurony levétetik és a tárkarabély ismét lovassági módra vállra veendő.

101. Kardvívás kizárólag a lovassági gyakorlati szabályzatban előírt módozat szerint veendő elő.

VI.

Szolgalat.

102. A lovas járőr menetüteme rendes viszonyok között mindig a lépés.

103. Minden lovas csendőr a szolgálatba való eligazításnál az őrsparancsnok által alaposan megvizsgálandó s a megkivántató utasításon kívül még különösen figyelmeztetendő a szabályszerű csendes és nyugodt ütemre, melytől szolgálata alatt csakis előforduló válságos mozzanatoknál szabad eltérni.

104. Behatóan figyelmeztetendő továbbá a lovas járőr, miszerint lovát minden körülmények között túlfeszítés nélkül, a legnagyobb kimélettel lovagolja, s hogy a lónak bármínemű igazolatlan zaklatása s az azzal való henczegés, ugratás, futtatás stb. szigorú felelősség terhe alatt tiltva van.

105. A járőr részére a pihenő tartamára az őrsparancsnoknak megfelelő helyiséget, illetőleg istállót kell biztosítani a községelőljárósággal, pusztán és tanyán pedig az illető tulajdonossal egyetértőleg.

106. De ha a legilledelemesebb megkeresés daczára sem volna a község, illetőleg puszta- vagy tanyatulajdonos hajlandó a megkivántató helyiségeket átengedni, ugy az eset orvosolás végett a szakaszparancsnokságnak jelentendő.

107. A szakaszparancsnok van hivatva az ily — különben igen ritkán előforduló esetnél — a járási szolgabíróval, esetleg a megye alispánjával egyetértőleg meghatározni, hogy a járőrnek ki tartozik a szükséges és megfelelő helyiségeket rendelkezésre bocsátani.

108. A szárny- és szakaszparancsnokok kötelességévé tétetik, hogy körutazásuk alkalmával egyes községekben, különösen ott, hol a járőrök pihenőt szoktak tartani: álljanak meg; tudakozódjanak a közbiztonsági állapotokról, azután a csendőrök működéséről s magatartásáról; egyuttal tekintsék meg azon helyiséget is, mely a község előljárósága, illetőleg a puszta vagy tanya tulajdonosa által a csendőrök pihenő helyéül ki lett jelölve, illetőleg az istállót,

melybe a csendőrök lovai ily alkalommal beköttetnek s ott, hol ez irányban hiányok fordulnának elő, saját hatáskörükben kellőleg intézkedjenek s ha ez nem volna lehetséges, az erre vonatkozó részletes jelentést orvoslás végett a csendőrkerületi parancsnokságnak terjesszék fel.

109. Egy mértföldnyi, illetve 7·5 kilométernyi menetire 70—80 percz számítandó.

110. Rendes viszonyok között minden órai menet után 10 perczre a lóról le kell szállani, a hevedert megereszteni, nyerget igazítani és az esetleg észlelt egyéb hiányokat helyreállítani.

111. A lovas csendőrnek szolgálata teljesítésénél elvül szolgáljon, hogy minden terepet, melyet a gyalog csendőr át bir kutatni, azt leportyázní ő is képes legyen és hogy lovát annyira kell uralnia, hogy az őt járőr-szolgálatának teljesítésében legkevésbé se akadályozza.

Figyelmeztetőül szolgáljon továbbá, hogy mindazon esetekben, a midőn a csendőr lováról leszállni és azt másra bizni kénytelenítettik, lovát csak teljesen ismert és megbízható egyénekre szabad bízni, miután lováért a csendőr mindenkor felelős marad és csak igen rendkívüli fontos, valamint szerfelett sürgős esetekben szabad kivételesen ezen elvtől eltérnie.

112. A kijelölt őrzőjárat leportyázásánál általános utmutatásul szolgáljon, hogy oly tereptárgyakat, melyeket a csendőr az előbb mondottak daczára, ugymint: szőlők, túlságosan sűrű cserjék stb. lóháton eléggé alaposan leportyázní nem volna képes, gyalog kutatja át.

113. Tekintve, hogy a jelzett tereptárgyakról az illető járőrnek tudomással kell birnia, kötelességének ismerje ily esetekben az egész őrzőjáratot szakaszokra beosztani és mindenütt, hol ily gyanus és tüzetesen csakis gyalog átvizsgálható tereprész létezik, egy ahhoz legközelebb eső biz-

tos tanyát vagy egyéb helyet kiszemelni, hová lovát eme gyalogszolgálatának idejére beállithatja.

114. A szolgálat keresztülvitelének módjára nézve még szükségesnek tartván az alább jelzett utmutatást, megjegyeztetik, hogy ezen pontok csakis általános elvként szolgáljanak és hogy a csendőrségi szolgálat sajátlagos viszonyaiban rejlik, miszerint az előforduló különféle eseteket tekintetbe véve, egy minden körülmények között mérvadó határozott szabályt alkotni nem lehet.

1. A járőr mindkét lovasa egy vonalban egymás mellett halad, akadályok esetén egyik a másik után lovagol, mindkét esetben azonban oly távolságban egymástól, hogy halk hangon beszélve értekezessenek és hogy esetleg kardjuk használatában egymást ne gátolják; hogy tehát eme két követelménynek megfelelhessen: 2 lépésnyi távközökkel lovagol egymás mellett a járőr két lovasa.

2. Portyázás és járőrködés lóháton rendszerint kivont karddal történik; ha azonban a járőr községeket, ház-csoportokat nem érint, nagyobb számú néppel nem találkozik és főképen, ha a közbiztonsági viszonyok nagyobb elővigyázatot nem követelnek — a kard elrejtethető; magától értetődik azonban, hogy ily helyzetben bárkinek is megállítása, illetve igazolásra való felszólítása tilos, miért is ezt megelőzőleg a helyzethez viszonyított fegyver megragadandó.

3. Veszélyes viszonyok között és oly helyeken, a hol az elővigyázat fokozatos mérvben szükséges, — továbbá veszélyes foglyok kísérésekor vagy üldözések alkalmával a lovasított járőr megragadott forgópisztolylyal teljesíti szolgálatát.

4. Községek leportyázása mindig gyalog történjék. Ezen célból a járőr a lovakat a község házában vagy a bírónál vagy a 105. pontban megjelölt célra használt istállóba beállítja, lekantározza, a kötőfékszíjjal megköti és a heve-

dert megereszti. Ennek bevégeztével a csendörök a csatlót megeresztve, a karabélyt megragadják, a szuronyt feltűzik és a fegyvert a gyalog csendör számára előirt hordmód szerint vállra véve, a községet gyalog leportyázzák. A portyázás bevégeztével magokat ismét az előbbeni állapotba helyezik. Ily alkalommal a lovas csendör töltött forgópisztolyát mindig magával viszi, minélfogva annak ugy megtöltése, mint kiürítése a tárkarabélyhoz előirt módon és időben történik.

5. Ha egy, több gazdasági melléképületekből álló elszigetelt pusztát átvizsgálása válik szükségessé, a csendörjárőr, feltéve ugyanis, hogy annak tulajdonosában vagy gazdatisztében teljesen megbizhatik, épen ugy jár el, mint valamely község leportyázása alkalmával és a lovakat a tanyának egy tiszta istállójába állítva, azokat egy megbizható egyén felügyelete alá helyezi.

Ha azonban ezen puszták lakói előtte teljesen ismeretlenek vagy a környékben gyakrabban fordultak elő közbiztonsági zavarok, vagy éppen rablók, gonosztevők és egyéb közártalmúak ottléte feltételezhető, akkor a járőr lovait vagy már a legközelebbi megbizható pusztán visszahagyva, ezen helyiséget gyalog portyázza le, vagy pedig ha ez már lehetséges nem volna, akkor a bevezetésben jelzett gyanus pusztát, csárdát, tanyát stb. a legnagyobb elővigyázattal megközelíti, a lovakat egy fedett helyre állítja, megnyugözi és lehetőleg még egy tárgyhoz köti s azután mint gyalogőr folytatja működését.

Kivételesen és egyes esetekben az utóbb jelzett gyanus helyeknek rögtön meglepése is sikert fog eredményezhetni, miért is azon eljárás nincs egészen kizárva, miszerint a járőr — kivált nyomban való üldözésnél — sebes ütemben a tanyára belovagol, a lóról leugrik és lovát a legközelebb kéznél levő alkalmas tárgyhoz akasztva, a kutatást rögtön megindítja.

6. Elvül szolgáljon továbbá, hogy a lovas csendőrnek az erdőt is lóháton kell leportyázni, e tekintetben a következők szolgáljanak tájékozással:

Az erdőben való behatolást megelőzőleg a járőr forgópisztolyt ragad és ezen fegyverrel teljesíti ott szolgálatát.

Oly erdőben, melynek talaja cserjével van fedve, az elővigyázat megkettőztetendő.

Az erdőbe csak azon esetben hatol be a csendőrgyalog, hogy ha annak sűrű aljfája és szakadékos terepe az alapos átkutatást lóháton lehetetlenné tenné vagy pedig, ha biztos tudomása volna, hogy ott fegyveres csavargók vagy rablók tartózkodnak; ez esetben lovát vagy már a legközelebbi biztos tanyán beállítja vagy a helyzet különös sürgősségét feltéve, lovával az 5. pontban jelzett módon jár el és az erdőt gyalog kutatja át.

7. Ha a két csendőrből álló járőr egy gyanús egyént megállít és a járőrvezető azt igazolványának előmutatására felszólítja, úgy a második csendőr, a szerint a mint kivont karddal vagy megragadt forgópisztollyal portyázott, a megállítottat oldalt véve, a kezében levő fegyverrel féken tartja, a járőrvezető pedig az esetleg kezében levő forgópisztolyt hengerével a bal markába helyezve vagy a kardot csuklójára leeresztve, jobb kezével az igazolványt átveszi.

8. Ha kivételesen a megállítás és igazolásra való felszólítás egy csendőr által eszközlendő, úgy ő az előbbi pontban a járőrvezetőre nézve körülírt eljárást alkalmazza.

9. Ha a járőrnek egyszerre több egyént kell megállítania, akkor eljárása annyiban változik, hogy a járőrvezető a megállítottakat háttal magafelé fordíttatja és az igazolványok átvizsgálása végett őket egyenként szólítja elő; a második csendőr pedig minden körülmények között forgó-

pisztolyt ragad és az illetők minden mozdulatát a legéberebb figyelemmel kísérve, őket az előbb jelzett helyzetben féken tartja.

10. Ha a letartóztatás szabadban történik és tekintettel a vidék jellegére, valamint az illetők veszélyességére, a letartóztatottak megbilincselése válnék szükségessé, úgy ez a következőkép eszközlendő: azalatt, míg a másod csendőr a letartóztatottakat megragadott fegyverrel féken tartja, a járőrvezető fegyverét elrejtí, a lóról leszáll és a csikó-zablaszárat a ló nyakáról lehuzva, azt a másod csendőrnek átadja és a megbilincselést eszközli, — megjegyveztetik, hogy kettőnél többet megbilincselni szabadban rendesen nem lehet, hanem ily esetben a letartóztatottak megragadott forgópisztolylyal a legközelebbi helységhez kísérendők, hol azután megbilincselendők. Letartóztatott és megbilincseltek egyének kivont karddal kísérendők, meg nem bilincseltek pedig forgó pisztolylyal.

11. Ha valamely csendőr lova szolgálatképtelen és vezetéklő az örsön rendelkezésre nem áll, úgy a járőr második csendőre is gyalog vezénylendő szolgálatba.

Ez esetben a csendőrök forgópisztolyt nem visznek magukkal, hanem akképen szerelik fel magukat mint az a 13. pontban már jeleztetett.

12. Az eddigi rendelkezésektől eltérőleg meghagyatik végül, hogy a kitűzött nagyobb pihenő alkalmával — mely célra 4 órai idő szabandó ki — a ló teljes és alapos gondozás alá veendő s ennél fogva lenyergelendő.

115. Törvényhatósági joggal felruházott városokon a járőr rejtett karddal vonul át s ilyenkor ha felebbvalóval vagy előljáróval találkozik, a m. kir. honvédlovasság részére kiadott gyakorlati szabályzat I. rész 58. §-a szerint tiszteleg.

116. Foglyok azonban ily alkalommal is mindig kivont karddal kísérendők.

VII.

Egyéb megjegyzések.

117. A lovardában való oktatás megfelelő keresztülvitele céljából az örs állomáshelyén, lehetőleg a laktanya közelében egy a lovaglásra alkalmas hely a község előjáróságával egyetértőleg (haszonbér-fizetés nélkül) biztosítandó.

118. Az istálló-lámpáktól eredhető istálló-égések meggátlása céljából rendeltetik:

1. Az istálló-lámpa felakasztásához minden örsön két darab, a lámpa hátulsó részén levő fülecsek nyílásának megfelelő szélességű kamós szeg alkalmazandó s a lámpa minden alkalommal mindkét szegen függjön.

2. Még nagyobb elővigyázat céljából minden lovas örsön az istálló-lámpa alá egy felálló szélű s így folyadékot tartani képes pléhtálca szerzendő be az örs-elszállásolási átalányból, s az akként szegezendő a falhoz közvetlen a lámpa alá, hogy ez ugyyszólván benne álljon s az olaj, esetleges kiömlése esetén a tálczában felfogassék.

Ezen tálcza a lámpa talpának alakjához mérten akként készítettendő, hogy annak minden oldalánál 4 cméterrel szélesebb és szélei 3 cm. magasak legyenek, a lámpa pedig csak oly mélyre állítandó bele, hogy ajtaja kinyitható legyen.

3. A tálcza legfeljebb 40—50 krajczárba kerülhet.

4. A lámpáknak általános felügyeletét a legnyomatékosabban hangsúlyozván, meghagyatik, miszerint takarodó után annak lángja megfelelőleg lecsavarandó, hogy egyrészt túlégése lehetetlen legyen, s az istállóban csak éppen annyi világosság derengjen, hogy szükség esetén az ott levő egyes tárgyak megkülönböztethetők legyenek, és így a lovak nyugvása is inkább biztosítottassék.

119. Végül megjegyeztetik, miszerint a lámpa felfüggesztésére oly hely szemelendő ki, a melyről az istálló megvilágítása a lehető legjobban eszközölhető ugyan, de tűzveszély is biztosan mellőzve legyen.

120. Könnyen égő anyagokat a lámpa alá helyezni szigorúan tilos.

121. A laktanya égésénél mindent el kell követni a kincstári és magán vagyon megmentése végett, azonban mindenk előtt a lovak helyezendők biztonságba.

122. Ha lovak vasuton szállittatnak, úgy a vasuti kocsiba legelőször a legnyugodtabb ló vezettetik be s utána közvetlen a többi.

123. Oly kocsiba, hol a lovak fejjel a kocsi közepe felé állanak, először a kocsi egyik felét kell betölteni s azután a másikat.

A bevezetés csendesen és nyugodtan történjék.

124. Ha egy ló nem akar a kocsiba menni, akkor az gyorsan hátra fordítandó és az utána következő ló után vezetendő.

125. Ha ezen kísérlet sem sikerülne, akkor 2 egyén egy hevedert fog s annak segítségével faránál fogva a kocsiba tolják vagy pedig farával a kocsiajtó felé fordítva, hátraleptetés által kell a kocsiba elhelyezni.

126. Ha a lovak már a kocsiban vannak, a válasz- és mellrudak azonnal beakasztandók, nyitott és fedetlen kocsiknál a kiemelt oldalak gyorsan helyre rakandók, a lovak a mellrudakhoz kötendők s lenyergelendők.

Ha a lovaknak fontos ok miatt nyergelve kellene maradniok, akkor csak a hevederek eresztendők meg.

127. A szállítás alatt az etetés jászollal és szénatartóval ellátott kocsiknál a rendes módon történik, — ellenben a közönséges szállító kocsiknál a szénát kézből, a zabot pedig abrakos tarisznyából kell a lónak adni.

128. A lovak, különösen forró évszakban, minden 8 órában legalább egyszer megitatandók.

129. Az itatás a menettervben megjelölt állomásokon történik, — a hol a vasuti igazgatóság az itató vedreket készen tartja.

130. A rendszeresített bőr-kötőféken kívül még minden csendőr lova részére egy kender-kötőféket szerezzen be az előbbinek kiméltése czéljából, megjegyezvén, hogy eme kender-kötőfék, mely befeketitendő, kizárólagosan csak az istállóban használandó.

TÁRGYMUTATÓ.

(A számok az illető pontokat jelzik.)

A.

Agyagburkolatú ló-állások	55
Akadályoknál egymás után kell lovagolni	114
Akadályoknál lovakkal való áthatolás	91
Alom állandóan alkalmazandó	52—55
Alom beteg lovaknál	55
Alomszalma kezelése	55
Álladó láncz	31—34
Állandó alomtól eltérés	52
Állás-oszlopok befonandók	57
Állás-oszlopokon táblácskák	57

B.

Beteg lovak gyógykezelése	62—64
Beteg lovakról jelentés	61
Bőrkötőfékszar szolgálatba elviendő	23
Bundabőrkeztű	12

C.

Csikózabla	33
Csutakolás	59

D.

Derékszíj	3
---------------------	---

E.

Elhelyezésért szakaszparancsnok felelős	48
Elindulás szolgálatba	103
Erdők leportyázása	114
Etetés mikor történjék	43

F.

Fark lenyirása	38
Fegyverhasználat	95
Felszerelés gyalog szolgálatban	13
Feszítő-zabla	30—32

Foglyok kísérése	116
Forgópisztoly-tok	7
Forgópisztoly hordzsinór	8
Forgópisztoly leszállásnál magával viendő	114

G.

Gazdaságok leportyázása	114
Gyalogszolgálat forgópisztoly nélkül	114
Gyalogszolgálatban öltözék	13
Gyalogcsendőr lovassal nem vezénylendő ki	114
Gyalogsági fegyverfogások	98
Gyanus egyének megállítása	114
Gyengélkedők könyve	67
Gyöngé lovasok oktatása	93
Gipsz-por az átalányból szerzendő be	55

H.

Heveder, alsó	26
Heveder, fe'ső	27
Hevedernyomás gyógyítása	64
Hordzsinór	8—9

I.

Idomítás a szárny székhelyén	92
Igazolványok megvizsgálása	114
Iskolázás lóügyekben	94
Istálló milyen legyen	49
Istálló-lámpa	118—120
Itatás	45—46
Itatás vasúton	128—129
Itató-veder málházása	22
Izzadt lovakat nem szabad etetni, sem itatni	47
Izzadt lovak tisztogatása	60

J.

Járőr egymás mellett halad	114
Járőr-táskában mi viendő	14
Járőr kivont karddal lovagol	114

K.

Kantározás	29—34
Kard hordása	2, 5, 6
Kardvivás	101
Kenderkötőfék beszerzendő	130
Kézi lőszer	10
Községek leportyázása	114

L.

Laktanya-égés esetén eljárás	121
Leszállás lóról	111
Letartóztatás mikép eszközlendő	114
Lovak beállítása	113
Lovak gondozása nagy pihenők alatt	114
Lovak szállítása vasuton	122—127
Lovak az istállóban hosszúra kötendők	51
Lovak jól gondozandók	35—36
Lovak tisztogatása	58—59
Lovas csendőr gyalogossal szolgálatba nem vezénylendő ki	114
Lovak zaklatása tilos	114
Lótáp mennyi viendő szolgálatba	18
Lótáp, ha szolgálatban elfogy	19
Lópokróc	25—28
Lótáp kiszabata	39
Lótáp átvétele	42
Lótáp elosztása	43
Ló elhullásánál eljárás	66
Lóvasalási jegyzék	72
Lószerelevény	75—85
Lovardában oktatás	86—90
Lovarda biztosítása	117
Lövéshez szoktatás	90

M.

Málhatáskában mi viendő	15—16
Málházás	14—18
Mardaganat	64
Menet-ütem	102, 109—110
Megbilincselés mikép történjék	114

N.

Nagy pihenők	114
Nyergelés	24—28
Nyereg-nyomás	64
Nyereg gondozása	80
Nyeregbak	75
Nyeregszappan készítése	84

Ö.

Öltözék gyalog szolgálatban	13
---------------------------------------	----

P.

Paták ápolása	70
Patkók tartalékban	73
Patkolás	68

Patkótáskában mi viendő	17
Pihenők kijelölése	105, 108—114
Pléhtáblácskák a lószerezvényen	76
Portyázás gyalog	111—113

R.

Ragályos betegségeknél eljárás	65
Rossz bánásmód lovakkal	37

Sz.

Szellőztetése az istállóknak	50
Széna mállázása	21
Széna minősége	41
Széna etetés	43
Szijkarika	4
Szijszerszám gondozása	81—82
Szuronyhüvely hordása	3
Szurony-vívás	99—100

T.

Tábori palaczk	11
Tanyák leportyázása	114
Tartalék-patkók	73
Terpentinmáz készítése	83
Tisztelgés	96—97
Tölténytáska hordása	3

V.

Vasalás	68—73
Vasalkatrészek a lószerezvényen	79
Vasuton szállítás	122—127
Veszélyes körülmények között forgópisztoly megragadtatik	114

Z.

Zab-etetés	44
Zab minősége	40
Zabos-zsák megtöltése	20

A könyv a magyarországi *Hadtörténeti Intézet és Múzeum* könyvtárának gyűjteményébe tartozik (Sz 12. 834).

A digitalizálás az intézmény főigazgatójának engedélyével

és azon cél támogatásával történt, hogy

a *Magyar Királyi Csendőr Bajtársi Közösség* és

a *Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság*

közös erőfeszítésével a Magyar Királyi Csendőrség (1881-1945) hányattatott

sorsú korabeli szakirodalma digitalizálva interneten elérhetővé válnék.

Közös célunk az, hogy a M. Kir. Csendőrség politikai felhangoktól mentes

megismertetése által hozzájáruljunk ezen nemzeti rendvédelem-történeti

örökségünk gazdag tapasztalatainak felhasználásához a közbiztonság és

nemzetünk fejlődésének elősegítése érdekében.

This book belongs to the library of the *Hungarian Military Institute and Museum*, and it was copied and posted on the Internet with their permission to the *MKCsBK* and the *Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság*. Their mutual goal is to facilitate the exposure of the objective truth, free of political agenda, regarding the Hungarian Royal Gendarmerie (Magyar Királyi Csendőrség) in the hope of making this valuable national heritage useful for the protection of person and property of the rural areas, so necessary for peace and progress.